

Ключевые слова: топос города, европейский город, поэзия, поэтическое поколение, мотив, культурное пространство, мифологический образ.

Summary

The article deals with the artistic models of the topos of the European city, embodied in the symbolic image of the City Lviv, the capital of *Galichina*. The objects of the investigation are poetic creative works of Yuri Andrukhovych, Natalya Belotserkivets, Ivan Malkovych and Svetlana Koronenko, the representatives of the 1980-s poetic generation. The main aspects of the “Lviv” poetic text have been analysed on the material of Y. Andrukhovych’s lyrics.

Keywords: topos of the city, European city, poetry, poetic generation, motive, cultural space, mythological image.

УДК 82.092 “7129”:141.2

Ткач Л.М.,
кандидат філологічних наук,
Рибалко І.В.,
викладач,
Національна металургійна академія України

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕКАДЕНТСЬКУ МЕНТАЛЬНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

1. Постановка проблеми та актуальність дослідження

Термін “ментальність” порівняно молодий (лат. **mens, mentis** – будь-яке духовне явище, діяльність: розум, мислення, думка, образ мислення, душевний склад, характер, схильності тощо). Звідси пізньолатинське (XIV ст.) **mentalis** – “те, що від інтелекту” [14, 4].

Французьке й англійське **mental** – означає те, що діється винятково в розумі, не знаходячи зовнішнього вияву, а також все, що належить до інтелектуальних здібностей, до моральності й волі [14, 5].

У широкому слововжиткові поняття “ментальність” означає “спосіб думання”, “сукупність інтелектуальних навичок”, “склад розуму” тощо [14, 6].

Під менталітетом розуміють не стільки особливості психологічних характеристик народу, скільки формоутворення національної свідомості, які відповідають певному способу життя та буттєвому досвіду.

В історії кожного народу, в його літературі є так звані переломні періоди, які вписують щось нове й дуже суттєве в генетичний код національної культури. Для української культури одним із таких перехідних періодів був кінець ХІХ – початок ХХ століть. У літературі того часу з’являється стільки нового, яке хоч і засноване на західноєвропейських традиціях, але має національне забарвлення.

Дана стаття є спробою охарактеризувати українську літературу перехідного періоду як прояв української “декадентської ментальності”, з її художніми творами

та їх стилістичною спрямованістю з огляду новизни, враховуючи тогочасну самосвідомість, естетичні цінності, філософські погляди тощо.

Актуальність дослідження зумовлена процесом переосмислення творчості письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст., зокрема українського декадансу, його зв'язку з модерними філософськими течіями й українською ментальністю.

2. Аналіз основних досліджень і публікацій, присвячених даній проблемі та на які спирається автор

У контексті філософії проблеми ментальності намагалися розв'язати О. Шпенглер, І. Кант, Д. Юм, Г.-В. Гегель, І.-Г. Фіхте, К.-А. Гельвецій, І. Гердер, М. Бердяєв, В. Козлов, В. Генінг, Ю. Бромлей, Л. Гумільов та ін. мислителі, твори яких становлять гностично-когнітивні моделі ментальних характеристик суспільства, основних архетипічних конструктів культури.

Методологічні, світоглядні основи дослідження української ментальності розкриті у працях М. Максимовича, М. Костомарова, П. Куліша, Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка, Б. Грінченка, В. Вернадського, М. Грушевського, М. Драгоманова, Д. Донцова, О. Духновича, В. Липинського, П. Юркевича, Д. Чижевського та ін. Сутність поняття ментальності нації на теренах сучасної української філософської науки проаналізовано у роботах Г. Гетало, О. Красовської, Є. Макаренка, Н. Михайловської, М. Чепи, А. Шведової та ін.

У кожній нації певні ментальні ознаки є визначальними відносно інших і становлять неповторний склад душі народу. Дослідники виділяють такі риси українського менталітету як індивідуалізм, емоційність, релігійність. Однак у цьому питанні існують розбіжності. Деякі дослідники до цієї групи додають ще прив'язаність до землі, ґрунту (І. Мірчук), схильність до ідеалізації, “пафос причетності до Бога” (М. Юрій), кордоцентричність (О. Киричук) та ін.

Більшість дослідників сходяться на тому, що однією з панівних рис українського менталітету, як і західноєвропейського загалом, є індивідуалізм. Думку про індивідуалізм як одну з домінант характеру українця розвивали такі мислителі й діячі, як М. Грушевський (“Хто такі українці і чого вони хочуть?”), В. Янів (“Релігійність в житті українського народу”), М. Костомаров (“Две русские народности”), І. Мірчук (“Світогляд українського народу. Спроба характеристики”) та ін. Крім вітчизняних авторів, на цю рису українського менталітету звертали увагу й зарубіжні автори. Зокрема, Г. Тільтман у праці “Хліборобська Європа” акцентує увагу на індивідуалізмі, який, на його думку, властивий українцям: “Кожна українська хата, хоч якою малою вона була б, огорожена парканом – символом того індивідуалізму та любові до домівки й землі, що складають саме коріння українського темпераменту” [10, 65].

Однією з ознак українського менталітету, яку виділяють дослідники, є емоційне чуттєве начало, яке переважає раціональне. Емоційність українців спрямована на внутрішній світ. Неможливо говорити про емоційність і гіпертрофовану чуттєвість українців без згадки про так звану українську “філософію серця”, представниками якої були Г. Сковорода та П. Юркевич. Одним із

центрального положення духовно-філософської доктрини Г. Сковороди був заклик до самопізнання, що означало пізнання Бога у собі. Принцип “пізнай себе” проходив крізь усі твори філософа. Любов до Бога виступала любов'ю до самого себе. Цю любов було розкрито через образ серця, який є символічним у філософській доктрині мислителя.

Схожі погляди поділяв і П. Юркевич. У центрі філософської доктрини мислителя постає людина з двома початками – розумом і серцем. Для філософа “серце” – багатозначний символ, який, по-перше, символізує неповторність кожної окремої людини, по-друге, – скеровує вчинки людини на добро чи зло; “серце” здатне не лише “переживати”, а й пізнавати, виступає душевним станом людини. Домінування емоційних проявів було властивим для етнопсихології ще давніх русинів, що виражено в українській ліриці, поезії, фольклорі, образотворчому мистецтві. Так, наприклад, М. Грушевський вважав однією із значущих психологічних характеристик слов'ян поетичність і музикальність. В українських народних піснях і думках часто зустрічаються слова, які відповідають експресивності та емоційності народу, це, зокрема, “журба”, “доля”, “серце”, “любов” тощо.

Про емоційність і чуттєвість українців говорив М. Костомаров, який пов'язував її з релігійністю. Продовжували й розвивали цю ідею П. Куліш, Д. Чижевський, Є. Маланюк, В. Янів, І. Старовойт, М. Попович та ін. Існує схильність сприймати цю рису українського характеру як щось негативне, таке, що гальмує поступ, оскільки заважає об'єктивно сприймати світ навколо себе. У зв'язку з цим говорять про кордоцентризм (від лат. *cordis* – “серце”) української ментальності.

3. Виділення невирішених проблем, яким присвячено статтю

У статті “Культурно-історичні епохи” Дмитро Чижевський писав: “Кожна епоха є цілісністю, системою рухів та змін, які мають усі якийсь спільний напрям; кожна епоха має своє обличчя, свій власний характер, свій “стиль” [21, 9].

Спробуємо розглянути творчість покоління суперечливої, складної культурної епохи кінця XIX – початку XX століть, яка позначилася кризовими явищами, що в свою чергу вплинули на процеси мислення, світорозуміння й світовідчуження митців як *versus* культурної ментальності зламу сторіч.

Культурна свідомість на межі кінця XIX – початку XX століть засвідчила зміни в основних традиціях західноєвропейського мислення. Коли стала очевидною вичерпаність системи філософії позитивізму, на засадах якої ґрунтувався класичний гуманізм, і змінилася філософсько-естетична парадигма культурного розвитку, стали актуалізуватися нові форми культурного мислення. Утверджується модерна концепція осмислення людини й суспільства, індивіда і юрби, що формується під впливом ідеалістичної філософії А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, А. Бергсона з орієнтацією на проникнення у глибини ірраціонального, підсвідомого, до вияву форм індивідуального духовно-творчого буття. Конструктивним принципом стає специфіка сприймання світу, інтенсифікована чуттєвість, потяг до естетизації

ідеалу, десакралізація реальності, що визначило в своїй сукупності ментальність носіїв “нової культури” на зламі XIX – XX століть.

4. Мета і завдання

Мета дослідження – виявити специфіку української декадентської літератури кінця XIX – початку XX ст. як прояв національної ментальності, визначити її характерологічні ознаки.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання такого завдання: простежити зв'язок української літератури перехідної доби з новітньою філософією та українською ментальністю на прикладі літератури декадансу.

5. Позитивізм поступається ідеалізму, заглибленому в таємниці буття. Розумне як апіорі замінюється “нерозумною”, ірраціональною волею (А. Шопенгауер) [17]. Проголошуючи ірраціональність, перебільшуючи значущість суб'єктивних даних особистості, Шопенгауер сприяв психологізації естетичної сфери. Акцентуючи на значенні людської особистості, цінність якої є абсолютom й умовою щастя, філософ проголошує відмову від дійсності, висуває ідею самозаглиблення інтелекту як “самостійної цінності” [17, 15].

Його ідеї знаходять продовження в рамках філософії “екзистенціального мислення” С. Кіркегора [17]. Розглядаючи відчуження, відчай як основні прикмети сутності індивіда, філософ схиляється до думки, що існування індивіда недоступне раціональному осмисленню. Трансформуючи думку Кіркегора у сферу художньої творчості, отримуємо одну із тез модерної естетики: мистецтво не повинно відображати реальність, а виражати внутрішній світ митця. Ідеї Шопенгауера, Кіркегора отримали подальший розвиток у концепції Ф. Ніцше, який виступив за “звільнення” мистецтва [17]. Саме тому, для періоду зламу сторіч характерні різноманітні форми свідомості як продукуючої моделі культури. “Як ніколи з'явилося стільки роздумів, пошуків, зарозумілості”, – говорив Поль Валері [4, 109]. Ці пошуки були зумовлені невдоволенням молодих інтелектуалів, які заперечували ототожнення мистецтва з життям.

У свою чергу Макс Нордау наголошував на тому, що коли Європу застав хаос прогресу, творча діяльність інтелектуалів ухилилась від того стану, який можна назвати здоровим. Тому їхнє “нове мистецтво” [18], на його думку, лише ускладнювало ситуацію своїм вираженням чи прихованим песимізмом, “крайнощами”, різкими переворотами. “Коли їхнє безумство починає претендувати в силу своєї ні з чим незрівняної “новизни” на естетичне досягнення, то це насторожує, вселяє несвідомий страх, поривання, які не піддаються контролю. Розпливчате, безладне мислення, нав'язливі уявлення, еротичні збудження, релігійна мрійливість”, – усе це називає Нордау “прогалинами, нерівномірністю і потворністю” як ознаку “виродження” [18, 386]. Як на його думку, індивідуальність може досягти вищого розвитку лише тоді, коли встановлює тісний зв'язок “між собою і навколишнім”, коли “свідомість наповнена картиною зовнішнього світу” [18, 387]. Руйнація панівного на ті часи позитивістського світорозуміння призвела до зміни картини світу, що безпосередньо

виявилось в мистецтві, філософською настановою якою стала спрямованість на *“a realibus ad realiora”* (*“від реального до реальнішого”*). Принцип осягнення потаємного смислу за емпірикою явищ відповідав духу культури, де художні ідеї були близькими тим філософським вченням періоду формування нової культури, де пошук *“реального”* призводить до перегляду, а далі заперечення позитивістських положень, заснованих лише на вивченні реального. Суттєвим атрибутом творчої особистості стає самозаглиблення як результат вільного вибору. *“Художня творчість не повинна підкорятись зовнішнім для неї нормам. Вільне мистецтво виростає з духовної глибини людини”* [3, 19]. А глибинне й цінне лише те мистецтво, в якому, за словами М. Бердяєва, *“відчувається ця глибина”* [3, 19]. Як душевне, так і розумове життя митців представляло *“картину”* в мистецтві, співзвучну інтелектуальним пошукам кінця XIX – початку XX століття. Оригінальність мислення, своєрідність світовідчуження резонували з самим духом часу. Це знаменувало, на наш погляд, так зване психологічне оснащення, що давало змогу хаотичному потоку різноманітних вражень інтегрувати свідомість у певне світобачення.

До нових процесів, породжених в європейській культурі ситуацією тотального відчуження, *“нещасною свідомістю”* (Гегель) [17] приєдналася й українська література. Тому на зламі XIX–XX ст. вона об'єктивно вписується в ту діалектику зміни типів мислення, художніх систем та естетичних структур, якою відзначався історико-літературний процес європейських літератур цього періоду. Естетизація духовного ідеалу визначає нову **модель художнього світосприйняття**. Національна еліта розгортає психологію й *“філософію душі”* крізь призму нового мислення *findesiecle*. Естетизація *“вищої”* індивідуальності, злиття духовного й чуттєвого, **автономність** внутрішнього життя митця свідчили про руйнування стереотипів і **рамок догм** у всіх сферах буття й мислення. У річищі художніх пошуків народилося так зване декаденство, яке закріпило формування нової природи художнього мислення *versus* ментальності культури кінця XIX – початку XX століть. Зазвучала внутрішня потреба подати чуття, настрої – синтезу української душі, психологію. У світогляд митців вростають нові елементи, епіцентр дедалі більше зміщується вбік вираження, обсервування зовнішніх обставин на людську призму, настрої, почуття особистості, що в сукупності утворювало *“кордоцентризм”*. З ним пов'язують тяжіння до сфери чуттєвої, *“прагнення охопити в обмеженому безмежне, у відносному – абсолютне”* [9, 90]. Провідну роль починають відігравати не розумово-раціональні сили, а емоції, почуття, тобто потенції людського серця. Тому *“кордоцентризм”* як доказ того, що домігантою мотивацій, ідей виступає серце, а не розум [9, 90]. Творчість письменників виявила себе через *“філософію серця”* П. Юркевича, згідно з якою основою духовного життя є *“серце”* – найглибша й найпрекрасніша *“безодня”*, що поєднується із самим творцем, і є визнанням того, що людина – це малий світ, *“мікрокосм”*, оскільки в *“сердечній глибині”*, *“безодні”* приховується все, що є в цілому світі [21, 10]. Думкою, що *“пізнаючи себе, людина пізнає і весь світ”* [21, 9],

українська особистість не задовольняється. Глибше, суттєвіше, можна пізнати лише чуттям, сердечною інтуїцією. Умовою самопізнання є усамітнення, те, що Гоголь назвав “духовним монастирем”. Так, митці тяжіють до виявлень прихованих в потаємних глибинах душі особистості.

За словами В. Яніва, “українець – це інтровертивна людина з сильним відчуттям свого “Я” [23, 8]. Творча особистість, заглиблюючись у себе, прямує до нівеляції всіляких обмежень своєї свободи. Вона прагне самовияву “сучасної душі”. Досягти можна не через інтелект, не раціональні вчинки, а через душу, яка не будується за законами логіки. “Те, що ми називаємо свідомістю, охоплює лише малу частину внутрішнього життя нашої душі ... Таємними зостаються для нас ті порухи душі, результатом яких стало наше “Я” і увесь світ”, – говорив Лесь Курбас [5, 70]. “Це глибина, це сфера “неясних відгуків душі” – те, що називаємо підсвідомістю, це сфера, в якій починається і для якої твориться мистецтво” [5, 68]. Так робиться спроба переакцентації питомого “кордоцентризму”, спрямованості ментальної “сердечності” у сферу більш емоційної напруги, надмірної чуттєвості. “Декадентська модерна чутлива душа перших українських модерністів, їх богемність, навіть “неврастенія” були чимось принципово іншим, ніж традиційна українська ментальність з її сентиментальністю, “сердечним” світопереживанням, героїчно-демонічним пафосом” [5, 65]. Декадентська ментальність, яка витворилась наприкінці XIX століття, була не сентиментальною, а швидше різноплановою. Це відбиває передусім “особлива, ”декадентська амбівалентна чуттєвість”, у якій поєднується дисгармонія й навіть взаємовиключні чуття: неспокій, хворобливий сум, сплін, пасеїзм, еротика, агресивність і навіть сатанізм, ностальгія й меланхолія” [6, 67]. Нове сприйняття, переживання реальності, прийняття й ствердження своєї відчуженості, самотності у світі стає відчутним у творчості декадентів. Декадентська творча свідомість лежить на межі реального й ідеального, нейлістичного й стверджуваного, відбувається своєрідне зміщення крайностей, трансцендування “Я” за межі буденного, реального, що й стверджувало палітру української літератури. Так звані “декаденти” здійснили своєрідний перелом, що торкався культурно-психологічної атмосфери “передмодерну” з її стереотипами, цінностями, вони закріпили нову **модель художнього мислення**. Відбулося зміцнення цінностей у сферу суб’єктивного переживання. Митці не задовольняються аналізом “розумних” форм гуманності, вони осмислюють гуманність на рівні несвідомого, індивідуальної підсвідомості. Взавши за основу ніцшеанську ідею про художню особистість як рушія літературного процесу, митець “апелює” до вищої культури. За словами М. Євшана, який акцентував на психології творчості, а відповідно й індивідуальності письменника (у філософському плані творчість вважалась виявом мрії людини про свободу як абсолюту), занепад духовної творчості починається тоді, коли з елементів вільного мистецтва намагаються укласти його “табуляру”, **центральним пунктом цього є тверезий розум, а завдання мистецтва – копіювання дійсності**” [7, 50]. Утримувалася “розумова темрява”, тому необхідно “поширити горизонти

своїх думок, виховати себе на нову людину <...> Мусимо далі напружувати свій зір, навчитись іншого думання, <...> покинути тверезість розуму, коли доходить до речі великої волі. Нам треба більше розмаху, більше безумства, більше оп'яняючого шалу” [7, 53]. Атмосфера й ті факти життя, що втратили сенс для сучасного митця, стали обтяжливими й нудними. Висхідною для творця стає самотність. *“Самотність – це неначе огнева проба справжнього творця сучасного. Одиниця мусить виділяти себе з-поміж загалу. Це не котурни, не фальшивий аристократизм ... це неминучість”* [8, 22]. Микола Євшан мав рацію, коли говорив, що сфера мистецтва є чимось окремим, зі своїми законами, а не з тим, які намагались накинути йому. Історик Тен писав в студії “Молодіж у Платона”: *“Той сучасний світ дуже сумний, бо дуже цивілізований ... Кожен тут напружується, а твори мистецтва, які повинні дати нам заспокоєння, розбуджують нас, відколи наші поети того шукають, що інтересує, а не те, що гарне, і стають артистами пристрасті, а не щастя”* [8, 22].

Новітня свідомість кінця XIX століття поставила метафізичне питання: в чому сенс людського існування? В етико-філософському плані у зв'язку з цим виникла проблема песимізму, бо світ регулюється як безкінечне страждання (Шопенгауер). Тому в літературі зміни світогляду письменників постала людина, яка серед натовпу “юрби” відчуває себе самотньою, її душа кривиться від болю та впадає у відчай і смуток, вона оповита нудьгою й меланхолією, у кожному “Я” чується розпач і страждання. Вона проситься в забуття, у вічність як ірреальну, космічну постать буття. Туга й розпач, естетично прикрашене страждання, надмірна чуттєвість, у певній мірі неврастенічна, інфантильна, на тлі традиційної української літератури XIX століття виглядали чимось вичурним, неузвичаєним. Про поетичну збірку А. Кримського “Пальмове гілля” І. Франко писав, що в ній є щось *“невирівняне і незгармонізоване”*, *“сучасний європеєць з його поглядами, натомленими нервами видніється тут скрізь як елемент дисгармонії в тім зачарованім світі. А дисгармонію вносить тому, бо дисгармонія в його душі”* [20, 189]. Неспроможність втілити мрію в реальність породила творчу тугу, смуток, що становило разом з тим якусь внутрішню трагедію, дисгармонію, розлад думки митця. *“Кожний, хто вдарився на вершини творчої думки, чув те внутрішнє роздвоєння, той творчий фаталізм. Чим вище хто сягає і кращу мрію мріяв, тим більший смуток усамітнення мусив його обгортати, тим більше мусило у його бути почуття безвихідності”* [8, 21]. Твори, які диктувались не розумом, а молодечим поривом, свідченням якого були вразливість, емоційність, чутливість, відмінні від “обивателя”, не сприймалися тогочасною критикою, а молодих поетів називали “декадентами”, “психопатами”. У “Заспіві” до “Пальмового гілля” А. Кримський написав:

*Не божевілля в тім! Не ненормальність!
Що з серця йде, то правда й ідеальність.*

Висновки

До того часу, коли в культурному житті кінця XIX – початку XX століття почали відбуватись зрушення, ні світобачення митця, ні його “душа”, ні особисте “Я” не стояли в центрі уваги. Тільки творчість молодого покоління зрушила справу, руйнуючи усталені канони, даючи “свободу” своєму мисленню. Це означало не стільки зовнішнє, скільки внутрішнє відродження мистецтва, прагнення “вищого буття”, бажання “заглянути углиб себе, що руйнувало сформоване зрозуміле світосприйняття. Сергій Єфремов у висновках до статті “В поисках новой красоты” та Нечуй-Левицький у статті “Українська декаденщина” знайшли методологічну основу для заперечення цього у писаннях Макса Нордау, називаючи “божевіллям”, “збоченням”. Але це “ненормальне” було синонімом “естетичного”. Згадаймо філософську гіпотезу про “історію безумства у вік розуму” книги Мішеля Фуко, де автор намагався провести паралель між божевіллям і модерністю. Якщо Нордау вважав Ф. Ніцше “помішаним” в прямому значенні слова, то Фуко пояснював “безумство” філософа як “спроможність думки відкритись до модерного світу” [22, 8]. Звідси – ірраціональне, позасвідоме, невідконтрольне волі. Трансцендентність, екзистенціальність поривань, інтенсифікована чуттєвість – це те літературне поле, з якого виростала “нова реальність” українського декаденсу як *versus* ментальності культури кінця XIX – початку XX століть.

Література

1. Альфред Вебер. Прощание с прежней историей. Полнота и разрушение : XIX век / Альфред Вебер // Альфред Вебер. Избранное : Кризис европейской культуры. Университетская книга. – Санкт-Петербург : Наука, 1998. – 565 с.
2. Белый А. Кризис сознания и Генрих Ибсен / А. Белый // Белый А. Символизм как миропонимание / сост. Л. А. Сучай. – М. : Республика, 1994. – С. 210–238.
3. Бердяев Н. А. Кризис искусства (Репринтное издание) / Н. А. Бердяев. – М. : СП “Интерпринт”, 1990. – 48 с.
4. Валери Поль. Об искусстве / Валери Поль. – М. : Искусство, 1976. – 622 с.
5. Гундорова Т. Декаданс і постмодернізм: питання мови / Т. Гундорова // Світовид. – 1995. – № 1 (18). – С. 64–75.
6. Декаданс // Літературна енциклопедія термінів і понять / под ред. А. Н. Ніколюкіна. – М. : НПК “Інтелвак”, 2001. – С. 204–209.
7. Євшан М. Боротьба генерацій і українська література / М. Євшан // Микола Євшан. Критика. Літературознавство. Естетика. – К. : Основи, 1998. – С. 45–53.
8. Євшан М. Суспільний і артистичний елемент у творчості / М. Євшан // Микола Євшан. Критика. Літературознавство. Естетика. – К. : Основи, 1998. – С. 18–24.
9. Кордоцентризм // Мала енциклопедія етнодержавознавства ; НАН України. – К. : Довіра, 1996. – С. 90.
10. Левандовський В. Україна в геополітичних концепціях I третини XX сторіччя / В. Левандовський // Політична думка. – 1994. – № 3. – С. 58–68.
11. Макс Нордау. Вырождение. Современные французы / Макс Нордау. – М. : Республика, 1995. – 399 с.
12. Ментальность // Культурология. XX век. Энциклопедия : в 2-х т. – СПб. : Наука, 1998. – Т. 2. – С. 102–104.

13. Мережковский Д. С. О причинах упадка и о новых течениях / Д. С. Мережковский // Мережковский Д. С. Эстетика и критика : в 2-х т. – М. : Искусство ; Харьков : СП “Фолио”. – 1994. – Т. 1. – С. 137–225.
14. Проблеми теорії ментальності / відп. ред. М. Попович. – К. : Наукова думка, 2006. – 405 с.
15. Ортега-и-Гассет Хосе. “Дегуманізація мистецтва” і інші роботи. Ессе про літературу і мистецтво : збірник / Хосе Ортега-и-Гассет. – М. : Радуга, 1991. – 639 с.
16. Самосвідомість європейської культури ХХ століття : Мислителі і письменники Заходу про місце культури в сучасному суспільстві. – М. : Політиздат, 1991. – 366 с.
17. Шопенгауер А. Мир как воля и представление. Афоризмы и максимы. Новые афоризмы / А. Шопенгауер. – Минск : Литература, 1998. – 408 с.
18. Толмачев В. М. В боротьбі за великого незнайомця. Послесловіє / В. М. Толмачев // Макс Нордау. Виродження. Сучасні французи. – М. : Республіка, 1995. – С. 385–389.
19. “Філософія серця” // Літературознавчий словник-довідник. – К. : ВЦ “Академія”, 1997. – С. 697–698.
20. Франко І. Збір. творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1976. – Т. 33. – 390 с.
21. Чижевський Дмитро. “Філософія серця” Памфіла Юркевича. Нариси з історії філософії на Україні / Дмитро Чижевський // Український світ. – 1994. – № 1–2. – С. 8–17.
22. Павличко С. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм : Складний світ Агатангела Кримського / С. Павличко. – К. : Основи, 1998. – 200 с.
23. Янів В. Українське мистецтво на культурно-історичному тлі України у зв'язку з її геополітичним розташуванням / В. Янів. – Мюнхен, 1997. – С. 8.

Анотація

У статті розглядається українська література кінця ХІХ – початку ХХ століття, у процесі розвитку якої художні пошуки сприяли виникненню так званого декадентства, яке закріпило формування нової природи художнього мислення – декадентської ментальності культури перехідної доби.

Ключові слова: декадентська ментальність, новий тип мислення, ірраціональність, кордоцентризм, надмірна чуттєвість.

Аннотация

В статье рассматривается украинская литература конца ХІХ – начала ХХ столетий, в процессе развития которой художественные поиски способствовали возникновению так называемого декадентства, которое закрепило формирование новой природы художественного мышления – декадентской ментальности культуры переходного периода.

Ключевые слова: декадентская ментальность, новый тип мышления, иррациональность, кордоцентризм, чрезмерная чувственность.

Summary

Ukrainian literature at the end of ХІХ and the beginning of ХХ centuries is considered in the article. It is paid much attention to genesis of decadence, which formed a new type of thinking – decadent mentality of transitional period in culture.

Keywords: decadent mentality, a new type of thinking, irrationality, cordocentrism, eroticism.